

Jon Teistung

Ideologi, Presse og Polemikk

En analyse av norske mediers fremstilling av den fransk-prøyssiske krig 1870-1871

Bacheloroppgave i Historie

Veileder: Anne Engelst Nørgaard

Mai 2020

Jon Teistung

Ideologi, Presse og Polemikk

En analyse av norske mediers fremstilling av den fransk-prøyssiske krig 1870-1871

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Anne Engelst Nørgaard
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Norsk/Norwegian:

Denne oppgaven er en analyse av norske avisers fremstilling og analyse av den fransk-prøyssiske krigen i 1870. Materialet som brukes er det som var Norges største riksdekkende aviser i samtiden: *Dagbladet*, *Morgenbladet*, *Aftenposten* og *Aftenbladet*. Gjennom perioden juli 1870 til februar 1871 analyseres avisenes portrettering av denne konflikten mellom kontinentets største militærmakter i samtiden, og hva denne fremstillingen kan si om den norske nasjonale selvforståelsen og politiske stillingen på denne tiden. Dette gjøres gjennom en diskursanalytisk tilnærming, hvor de dominerende diskursene avisene inngår i settes lys på, og hvordan disse diskursene kan ha påvirket den kollektive bevisstheten.

Oppgaven fungerer i tre deler: Først legges den relevante historiske og historiografiske informasjonen frem. Dette er hovedsakelig norsk politisk historie, norsk pressehistorie og en enkel innføring i den fransk-prøyssiske krigens generelle gang. Deretter fremlegges en grunnleggende skildring og analyse av den konkrete krigskorrespondansen og fremstillingen de forskjellige avisene trykker i løpet av krigens gang. Til slutt analyseres et knippe definitive artikler i de respektive avisene som representerer deres stilling til krigen og hvem de støtter i konflikten, og hvordan disse kan kobles til en større samtidig forståelse av forskjellige tema i Norge. Hovedfokuset her er *Dagbladets* nasjonaldemokratiske og idealistiske forståelse kontrastert med det konservative *Morgenbladets* realpolitiske forståelse av krigen.

English/Engelsk:

This paper is an analysis of Norwegian newspapers' portrayal of the Franco-Prussian war of 1870. The material is gathered from what was Norway's biggest national papers of the time: *Dagbladet*, *Morgenbladet*, *Aftenposten* and *Aftenbladet*. The analysis deals with the papers' portrayal of the conflict which stood between the continent's greatest contemporary military forces, in the timespan July 1870 through February 1871, and what these portrayals reveal about the Norwegian national self-image and political position at the time. This is executed through a discourse analytical approach, where the dominating discourses these papers participate in are in focus, as well as how these discourses can have influenced the collective consciousness.

The paper consists of three parts: first, the historical and historiographic information is presented. This is primarily the Norwegian political history, Norwegian press history and a basic introduction to the general progression of the Franco-Prussian war. Second, I present an initial depiction and analysis of the specific war correspondences and how the different papers present them during the course of the war. Finally, a number of specific articles, which represent the respective paper's position and who they support during the war, are analyzed, as well as how these articles fit in the bigger picture of the understanding of different topics of contemporary Norway. The main focus here will be the national democratic and idealistic understanding of *Dagbladet* seen in contrast to *Morgenbladets* conservative and *realpolitikal* perception of the war.

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	3
1.1 Tema:	3
1.2 Kildemateriale	3
1.3 Oppgavens oppbygning:	4
Teori, Metode og Historisk Kontekst	4
2.1 Teori og metode:	4
2.2 Emnets Historiografi	5
2.3 Historisk bakgrunn	6
2.3.1 Den fransk-prøyssiske krig:	6
2.3.2 Norsk Historie og Pressehistorie 1870:	8
2.3.2.1 Norge i 1870:	8
2.3.2.2 Aviser anno 1870:	9
2.3.2.3 Avisenes utseende og oppbygning:	11
Avisenes Dekning av den Fransk-Prøyssiske Krigen.....	14
3.1 Opptrapping og krigsutbrudd: 10. – 25. juli 1870.....	14
3.2 Krigens hovedfase - franske tap og ideologiske valg: 25. juli – 25. august 1870 ..	16
3.3 Krigens ende – republikanisme og resignasjon: 25. august 1870 – 3. februar 1871	19
Analyse: Avisenes Representasjon av Norsk Selvføståelse og Politisk Samtid i Lys av den Fransk-Prøyssiske Krig	22
4.1.1 Direkte og internasjonal politisk fremstilling i avisene	22
4.1.2 Avisenes ideologiske relevans	22
4.2 «Paa hvilken Side ere vore Sympathier?»	23
4.3 Analytisk konklusjon	26
Avslutning	27
5.1 Konkluderende refleksjon.....	27
Kilder og Litteratur	29
6.1 Litteratur:	29
6.2.1 Kilder	29
6.2.2 Illustrasjoner	31

Introduksjon

1.1 Tema:

Temaet for denne oppgaven er en analyse av norske avisers formidling og fremstilling av den fransk-prøyssiske krig i 1870-71. Mot slutten av 1800-tallet var Norge fortsatt en underdanig unionspartner med Sverige, men var på god vei med å utvikle parlamentarismen og partistyre som kom til å tre i kraft i 1884. Samtidig hadde forskjellige samfunnslag i nasjonen siden 1814 prøvd å skape et nasjonalt selvbylde og et nasjonalt samhold i denne nye staten, et prosjekt med en tyngde i de øvre samfunnsklassene. Hva var det norske? Hva bestod den norske nasjon av? Dette var viktige spørsmål i en tid der nasjonalisme og nasjonsbegrepene var blant de sterkeste midlene som fantes i de politiske og kulturelle diskursene i Europa. Samtidig ble det politiske spekteret over hele Norge bredere, selv om partidannelsene formelt fortsatt først kom et par år senere, og denne politiske spredningen ble gjenspeilet i de diverse kulturelle og samfunnsmessige delene av landet.

Parallelt med denne utviklingen etter frigjøringen i 1814 ble det samtidig en større og større presse i Norge. Ettersom teknologien utviklet seg utover århundret ble aviser og nyheter billigere å produsere og enklere å formidle ut over landet, samtidig som nyheter fra utlandet i mye større grad ble tilgjengelige for allmuen etter telegrafens oppfinnelse i 1837. I løpet av relativt få år ble nye informasjonskanaler både innenriks og utenriks satt opp og effektivisert, og innen 1870 var det meste av denne infrastrukturen særdeles godt utbygd i Europa og Norge. Med dette fikk Norge et større inntrykk av omverden og utenrikspolitiske hendelser å analysere, og med krigsutbruddet sommeren 1870 mellom kontinental-Europas to største og sterkeste makter – Preussen og Frankrike, ble de fleste nasjoner i Europa nødt til å «se seg selv i speilet»: Hvordan skulle andre stater reagere? Hvem ønsket man skulle vinne og hvorfor? Hvordan ønsket man at den Europeiske fremtiden skulle se ut? Alle andre stater stilte seg nøytrale i denne konflikten, men sympatien for de stridende var delt ikke bare i utlandet, men også i Norge og ikke uten grunnlag. Både begrunnelser for egen nøytralitet og diskusjoner om andre staters forhold til krigen og dens ringvirkninger ble debattert, og det er denne debatten som skal analyseres i denne oppgaven gjennom noen av de mest leste avisene i landet på denne tiden. Dette skal svares på gjennom å hovedsakelig analysere det venstreliberale *Dagbladet* og det konservative *Morgenbladet* med supplering av det sentrumsorienterte *Aftenbladet* og det mer venstrevridde *Aftenposten*. Den konkrete problemstillingen for denne oppgaven er dermed som følger:

Hvordan ble den fransk-prøyssiske krigen i 1870-71 fremstilt i norske aviser? På hvilke måter portretterte ulike aviser som det liberale *Dagbladet* og det konservative *Morgenbladet* denne konflikten, og hva kan fremstillingen si om norsk politikk og nasjonal selvforståelse i samtiden?

1.2 Kildemateriale

Kildematerialet brukt i denne oppgaven er hovedsakelig avisene *Morgenbladet* og *Dagbladet* gjennom perioden juli – september 1870 og januar 1871. Dette suppleres med artikler *Aftenbladet* fra juli 1870 og *Aftenposten* fra juli og august 1870. De to siste avisene blir ikke brukt i sin helhet av ulike grunner. *Aftenbladet* og *Morgenbladet* var på dette tidspunktet blant Norges største aviser, og skrev i større grad redaksjonelle artikler om temaet enn for eksempel det relativt nye *Dagbladet* som støtter seg mer til utenlandske artikler og materiale. Siden oppgaven er en analyse av historiske aviser over en relativt kort periode, er dette gjort ved å bruke Nasjonalbibliotekets nettsider til å

søke i avismaterialet de har digitalisert og deretter lese alle utgaver i perioden 10. juli til ca. 15. september 1870 samt slutten av januar 1871. Denne gjennomgangen er gjort med et hovedfokus på avisenes egenskrevne redaksjonelle artikler og den helhetlige reportasjen av krigens gang og det norske forholdet til denne. Ellers er Nasjonalbibliotekets fysiske mikrofilm-arkiv også brukt angående avisen *Aftenbladet*. Dette ble bestilt til biblioteket Dragvoll og analysert på mikrofilmrommet der, men på grunn av tilstanden med corona ble tilgangen her stengt, og dermed bare juli måned analysert. *Aftenposten* kan som *Aftenbladet* heller ikke brukes like utfyllende, da av uforklarte grunner denne avisen uforklarlig ikke utga noen bilag i september 1870. Dermed blir det lite hensiktsmessig og vanskelig å holistisk analysere deres dekning av krigen og spesielt krigens slutt. *Verdens Gang* har også blitt hentet fra nasjonalbibliotekets nettsider, men har kun blitt brukt til illustrasjoner da denne avisen var en ukeavis på denne tiden og er dermed ikke like hensiktsmessig i en slik analyse.

1.3 Oppgavens oppbygning:

For å best svare på den valgte problemstillingen er oppgaven hovedsakelig delt i tre deler. Den første delen tar for seg to grunnleggende deler av oppgaven. Først forklares det teoretiske og metodiske grunnlaget for oppgavens gjennomføring og hvorfor disse valgene ansees som de mest hensiktsmessige. Deretter gjøres det rede for den historiske og historiografiske konteksten og bakgrunnsinformasjonen som behøves for en helhetlig forståelse av oppgavens tematikk. Både norsk samfunnshistorie og pressehistorie, samt den fransk-prøyssiske krigens grunnleggende historie forklares med de mest relevante detaljer.

Deretter er del to en grunnleggende analyse av de utvalgte avisenes dekning av den fransk-prøyssiske krigen, som hovedsakelig svarer på oppgavens første spørsmål. Hva fokuserer de på? Hva skriver de om de stridende partene? Avisene gjennomgås slik i tre hovedfaser:

-Krigens opptrapping og begynnelse i midten av juli 1870.

-Krigens hovedfase fra slutten av juli til slutten av august 1870.

-Krigens effektive slutt ved Frankrikes tap ved Sedan 1. september 1870, samt den offisielle våpenhvileavtalen i januar 1871.

I del tre analyseres og drøftes avisenes valg av både dekning og sympati under krigen. Hvordan kan avisenes fremstillinger av striden si noe om politisk og nasjonal selvforståelse i samtidens Norge? Dette gjøres gjennom å analysere hovedsakelig redaksjonelle artikler, men også ved å se på det helhetlige bildet avisene gir over perioden.

Teori, Metode og Historisk Kontekst

2.1 Teori og metode:

Det teoretiske og metodiske grunnlaget for denne oppgavens strukturelle og analytiske form legges til grunn i lys av problemstillingen. For å svare på spørsmålene om hvordan norske aviser fremstilte den fransk-prøyssiske krigen og hva dette kan si om deres forståelse av samtidens Norge, har jeg ansett en form for diskursanalytisk perspektiv som mest hensiktsmessig. Ved å så langt det er mulig gjennomgå alle tilgjengelige bilag av de forskjellige avisene over en ca. tre måneders periode er det mulig å få et visst innblikk i det den franske filosofen Michel Foucault først omtalte som *diskurser*. Teemu

Ryymän förklarar i *Historikerens Arbeidsmåter* dette begrepet slik: «En 'diskurs' kan forstås som et *mønster* eller et *sett av regler* som binder sammen et avgrenset antall representasjoner [språklige fremstillinger] på bestemte måter».¹ Ved å analysere avisene over lengre tid kan en få oversikt over de diskursene de inngår i og som deres forståelsehorisont er oppbygd av. Med en slik forståelse kan en da også svare på den nevnte problemstillingen, ved å se hvordan avisene debatterer og skriver om de aktuelle hendelsene. Nærlesingen av avisene blir da nesten som en hermeneutisk sirkel, ved at analysen av de gir innsikt i diskursene, og innsikten i diskursene igjen skaper en ny analytisk forståelse av avisene. Avisene var også riksdekkende, økte i popularitet og vet vi at den fransk-prøyssiske krig skapte en større presseinteresse i Norge.² Dette kan tillegge disse avisene en grad av en opinionsskapende egenskap, som gjør de spesielt interessante i henhold til problemstillingen. Med et slikt datamateriale kan forskjellige diskurser og framstillinger som skapes i avisene både isolert og komparativt analyseres for begge de to spørsmålene problemstillingen inkluderer. Selv om avisene trykte flest artikler oversatt fra utenlandske blader angående temaet, har jeg valgt å fokusere hovedsakelig på redaksjonenes egenskrevne artikler da jeg anser disse for å ha den klareste relevansen til oppgavens tema.

2.2 Emnets Historiografi

Den fransk-prøyssiske krig kan i dag påskrives en prekær historiografisk situasjon. Der den i sin samtid ble sett på som en av historiens største og mest omfattende konfrontasjoner har den i dag mistet rang og kanskje «gått i glemmeboken». I mange tiår etter 1870 var den fransk-prøyssiske krigen og dens ettervirkninger ett av de mest populære emnene i historieskrivingen, men denne interessen forsvant fort med de påfølgende verdenskrigene og aktualiteten rundt disse temaene.³ I søken etter norsk eller nordisk litteratur på feltet er de fleste søkeresultatene entydige. Verk som *Den fransk-tyske Krig 1870-1871 : Med Portrætter, Illustrationer, Farvetryk, Kort og Planer* og *Den fransk-tyske Krig 1870-71 og Verdenshistorien før og under Krigen* av henholdsvis N. Jensen og Eduard Arnd er fra 1896 og 1916, og trenden av over hundre år gammel litteratur viser seg å være normen angående denne krigen, både når det gjelder faglitteratur og populærhistoriske bøker. Lite har generelt blitt skrevet om denne krigen i moderne tid da verdenskrigene har tatt forrang i litteraturen og historieskrivingen. Samtidig var det slik at konflikten heller ikke påvirket den nordlige delen av kontinentet i samme grad som Europas stormaktstater, så interessen fra norske historikere og forfattere kan naturligvis forstås å være fraværende i større grad. I andre land har det derimot vært noe mer interesse, og det finnes nyere bøker og annen faglitteratur på dette feltet, både om krigens historie selv og om de andre nasjonenes reaksjon på den samt pressens reaksjon, der for eksempel artikler som «The 'Revolution' of the Franco-Prussian War: The Aftermath in Western Europe» av Christopher Barber og «Satirical Journals and Neutrality in the Franco-Prussian War» av William Webster vil brukes i denne oppgaven.

Samtidig er den andre siden av denne oppgavens kvintessens en mye drøftet og omskrevet historie også i Norge. Norsk politisk historie og pressehistorie er to svært utfylte felt med mange større og mindre verk fra diverse tidsperioder, og det førstnevnte er også en solid del av norsk videregående skoles pensum. Flerbindsverket *Norsk Pressehistorie 1660 – 2010* er for eksempel et stort moderne historisk samarbeidsverk

¹ Ryymän 2018: s 62

² Eide 2010: s 409

³ Wetzel 2001: s xii

som tar for seg allsidige deler av den norske pressens historie på en relativt objektiv og moderne måte, og brukes gjennomgående i denne oppgaven. Norsk historie på 1800-tallet er heller ikke sjeldent, og embetsmannsstaten er adskillige ganger drøftet og analysert av historikere de siste hundre år. Dermot er muligens akkurat den presise perioden rundt den fransk-prøyssiske krig ikke den mest analyserte, da 1870 av mange ansees som embetsmannsstatens hegemoniske toppunkt, og bondemotstanden som endte i parlamentarismens inntog i 1884 hadde fortsatt ikke tatt helt form.⁴

2.3 Historisk bakgrunn

Som nevnt består denne oppgavens kjerne av to samtidige historiske kontekster: den fransk-prøyssiske krigen og den samtidige norske samfunnshistorien og de lange linjene denne innebærer. Med dette etablert skal nå de mest relevante historiske punktene gjøres rede for:

2.3.1 Den fransk-prøyssiske krig:

Ved starten av den fransk-prøyssiske krig var den europeiske maktbalansen som ble opprettet ved freden i Westfalen i 1648 og videreført ved Wienerkongressen i 1815 i ferd med å smuldre opp. Det tidligere lille fyrstedømmet Preussen hadde gjennom de siste 150 årene utviklet seg til å bli en stormakt som utfordret det hegemoniet som hersket i Europa. Gjennom to korte og svært suksessfulle kriger i 1864 og 1866 mot henholdsvis Danmark og Østerrike hadde Preussen annektert og samlet store deler av de nordtyske statene og de antatt tyske områdene Schleswig og Holstein.⁵ Dette var en utvikling Frankrike i århundrer hadde fryktet og motarbeidet, men med nasjonalitetsidéen og folkesuverenitetsprinsippet i vinden, samt Otto von Bismarcks politiske kløkt og manøvreringsevne, var Preussens makt i 1870 en realitet.⁶ Gjennom en krig mot Frankrike kunne Preussen til slutt få sitt ønske om å innlemme de sørtyske statene i riket oppfylt, da de tidligere gjerne hadde trukket like mye mot Frankrike som Preussen. Diverse årsaker, som historisk fiendtlighet, politisk ustabilitet og krigshissing innad i Frankrike, samt Bismarcks intensjonelle politiske isolering av Frankrike for egen vinning, gjorde etter hvert en krig uunngåelig i de flestes øyne.⁷ Denne krigen mellom Europas giganter skulle vise hvem som var i historiens gunst og sette det europeiske hegemoniet i fremtiden.

Krigserklæringen kom den 19. juli 1870 fra en presset fransk keiser Napoleon III, etter en hendelse som først ble ansett som en diplomatisk seier mot Preussen. I Spania hadde dronning Isabella II blitt avsatt etter revolusjon, og det nye spanske parlamentet hadde henvendt seg til den tyske prins Leopold av Hohenzollern-Sigmaringen, en fjern slektning av den prøyssiske kongen, om han ville bli landets nye konstitusjonelle monark. Dette forslaget var den franske regjeringen sterkt imot, da de ikke ønsket i den svært prøysserfiendlige utenriksminister Gramonts ord «Keiser Karl Vs rike» rundt seg igjen, i form av et Spania og et eventuelt samlet Tyskland under samme kongehus.⁸ Under fransk press takket Leopold nei flere ganger, men i juli overtalte det fungerende prøyssiske statsoverhode Bismarck Spania til å spørre Leopold en gang til. Frankrike ble igjen oppildnet og krevde av Prøysens konge Vilhelm I at et medlem av kongehuset Hohenzollern aldri noensinne skulle få lov til å takke ja til den spanske trone. Da dette

⁴ Myhre 2015: s 144

⁵ Palmer, Colton & Kramer 2014: s 547 - 49

⁶ Ibid: s 550

⁷ Ibid: s 550

⁸ Wetzel 2001: s 107

var et ultimatum kongen umulig kunne godta eller realistisk opprettholde, fortalte kongen det slik til den franske diplomaten Benedetti som hadde oppsøkt kongen ved sin tur til Bad Ems, forså å telegrafere beskjeden til sin ministerpresident Bismarck, noe som var vanlig prosedyre. Denne meldingen som i ettertid har fått tilnavnet «Emsdepesjen» ble straks redigert av Bismarck så det fra prøyssisk side så ut som Vilhelm hadde blitt fornærmet av Benedetti, mens fra fransk hold ble det motsatte registrert. Deretter sende Bismarck dette ut til alle aviser og nyhetsformidlere i Europa, for å i hans egne ord «vifte det røde flagget for den galliske oxen».⁹ Med dette var fyrstikken kastet på bålet og begge parter ønsket krig for å «endelig sette den andre part på plass».

Der krigen var forventet å bli en langvarig strid mellom Europas stormakter, ble den i praksis en relativt kort affære. Den franske militærmakten samt deres generelle ledelse hadde vært svært overvurdert og var lite forberedt. Preussen, derimot, hadde jobbet aktivt med å isolere Frankrike fra mulige militære allianser, de hadde en kampherdet hær og ledelse, samt fått med seg de frie sørtyske statene som Bayern, Baden og Württemberg i en forsvarsallianse. Da Frankrike offisielt var den krigserklærende parten ble alliansen aktivert, og et enda tettere samarbeid mellom det Nordtyske Forbund og syd-Tyskland ble skapt. Krigen ble deretter effektivt vunnet av de tyske allierte gjennom tre slag ved Wissembourg, Spicheren og Wörth i løpet av de første ukene av august samt et stort slag ved Gravelotte den 18 samme måned, alle i det nordøstlige Frankrike. Dermed ble den ene halvdel av den franske hæren beleiret og utsultet etter sin retrett til festningen i Metz og den andre halvdel som skulle løfte beleiringen og var ledet av den svært syke keiseren selv ble omringet ved byen Sedan.¹⁰ Dette siste avgjørende slaget ved Sedan 1. september 1870 knuste den siste reelle franske motstanden og Napoleon III ble tatt til fange, noe som gjorde en fredsundertegnelse vanskelig da Bismarck ikke lenger hadde noe legitimt statsoverhode å forhandle med.¹¹ I Paris ble dermed den tredje republikken proklamert og byen beleiret av tyske tropper i fire måneder, hvor så den beryktede Pariserkommunen tok kontroll. Denne gruppen radikale og nytenkende sosialister skapte et kaos i byen og skapte grobunn for nye politiske og ideologiske tanker, forså å bli hard slått ned av den franske regjeringen i mai 1871. Den 18. januar 1871 ble et tysk keiserrike, som hadde innlemmet de syd-tyske statene, proklamert i speilsalen i Versailles, og kun ti dager senere ble også en våpenhvile undertegnet med det republikanske styret. Dermed ble Paris' beleiring opphevet, og krigen var i all effekt omme.¹²

⁹ Wetzel 2001: s 158

¹⁰ Palmer et al. 2014: s 551

¹¹ Ibid: s 552

¹² Ibid: s 552

Leopold av Hohenzollern-Sigmaringen

Kart over «Krigsskuepladsen»

Illustrert på forsiden av *Verdens Gang*¹³ (Hentet fra NB.no)

2.3.2 Norsk Historie og Pressehistorie 1870:

Den andre delen av denne oppgaven er den norske pressen i 1870 og dens forhold til det politiske og kulturelle Norge i sin samtid. For å kontekstualisere trengs ikke bare en kort redegjørelse av den samtidige politiske situasjonen, men også de forskjellige avisenes sosiale og politiske stilling.

2.3.2.1 Norge i 1870:

Rundt året 1870 hadde Norge blitt en konsolidert nasjonalstat i en relativt fast personalunion med Sverige. De umiddelbare politiske og kulturelle prosessene etter 1814 hadde satt seg og den såkalte «Embetsmannsstaten» dominerte politikken. Denne lille eksklusive sosiale standen med «professorpolitikere» styrte landet med en markedsliberal men samtidig politisk og sosialt konservativ politikk, men alltid innenfor rammen av en svenskdominert union.¹⁴ Selv om unionen var relativt løs, var regjeringen utvalgt av en hovedsakelig svensk konge og sto ikke ansvarlig for Stortinget. Med dette i tankene er det denne oppgaven omtaler som en «konservativ linje» en unions- og embetsmannsvennlig politisk linje gjerne sentrert rundt «det Stangske system», oppkalt etter den norske regjeringssjef og senere statsminister Frederik Stang. Dette systemet var det som rådet med en liten klasse styrende embetsmenn som representerte det etablerte og ikke alltid reformvillige, og ansees gjerne som mest dominant i perioden

¹³ Verdens Gang 1870, 03.08: s 1, 17.08: s 1

¹⁴ Myhre 2015: s 287

1840–70.¹⁵ Dette betydde ikke at det var mangel på opposisjon i samfunnet og i politikken. Under denne perioden utviklet blant annet den sammensatte bondeopposisjonen seg, som i 1884 skulle vinne regjeringsmakt som partiet Venstre.¹⁶ Dette var ikke som navnet kanskje tilsier en opposisjon kun sammensatt av bønder, men opposisjonelle og kritiske røster fantes i stemmer som Bjørnstjerne Bjørnson, Aasmund Olavsson Vinje og Arne Garborg som alle tilhørte en form for nasjonalistisk, demokratisk og opposisjonell linje innen den eklektiske grupperingen som samlet kan kalles venstresiden.¹⁷ Denne flersidige gruppen jobbet på forskjellige måter for en statsborgerlig nasjonalisme og det nasjonaldemokratiske prosjektet. De mente at styrelsen av landet i større grad måtte speile den faktiske befolkningen, og ikke bare den regjerende embetsstandens syn og ønsker. En større liberalisering, nasjonal selvbestemmelse og demokratisering i samfunnet var ønsket av denne etter hvert samlede opposisjonen, og vant etter hvert også frem, både mot embetsstanden og til slutt unionen med Sverige selv.¹⁸ En annen del av opposisjonen var bondeopposisjonen, som også i hovedsak lente mot venstre. Denne gruppen ønsket en mindre stat og statsforbruk, og sto imot mye av de verdiene embetsmennene sto for. I 1868 fikk de for første gang en skikkelig valgseier og fikk en betydelig del av Stortingets sammensetning.¹⁹ Når opposisjonen ble sterkere og sterkere, reagerte regimet med å bli mer og mer konservativt, noe som igjen forsterket konflikten.²⁰ Grovt sett kan en anse den sentrale politiske kampen som en kamp mellom en nasjonal-venstreliberal venstreside og en konservativ, men markedsliberal og hegemonisk høyreside.

Derimot må det også presiseres at den omtalte «venstreopposisjonen» fortsatt ikke var totalt samlet ved dette tidspunktet. Den mer konservative bondeopposisjonen, de forskjellige mål-grupperingene og den nasjonaldemokratiske gruppen *Dagbladet* og *Aftenposten* hovedsakelig kobles til var ikke en samlet front, og var mye uenige seg imellom på de vidt forskjellige debatt-temaene.²¹ Konkluderende kan en si at ved 1870 var Norge på mange måter i et skjæringspunkt mellom embetsmannsstatens velde fra 1814 og den nye nasjonaldemokratiske bondeopposisjonens eventuelle seire i 1884 og 1905. Kamplinjene hadde ikke blitt tegnet opp helt enda, men en polarisering og offentlige diskurser om nasjonen og dens tilstand og forhold til seg selv og andre begynte å bli gjeldende faktorer i det politiske Norge.

2.3.2.2 Aviser anno 1870:

Godt innblandet i alt dette var avisenes rolle. Selv om avislesingen som helhet ikke ennå hadde nådd sitt høydepunkt i befolkningen, hadde avisenes rolle som idéformidler og deres mulighet til å sette saker på dagsordenen blant landets eliter allerede sementert deres rolle som «den fjerde statsmakt».²² Tallene på antall postsendte bilag av de fire avisene ble trykket i *Dagbladet* i 1873 og kan gi et visst bilde av datidens avisinteresse i et land med ca. 1,7 millioner innbyggere og en hovedstad med ca. 100 000.²³ ²⁴ Samtidig bør det påpekes at disse tallene er vanskelige å forholde seg helt nøyaktig til, da dette er

¹⁵ Myhre 2015: s 144

¹⁶ Ibid: s 146

¹⁷ Ibid: s 227

¹⁸ Ibid: s 247

¹⁹ Stråth, Sejersted & Hovland 2005: s 180

²⁰ Myhre 2015: s 146

²¹ Stråth et al. 2005: s 176 - 178

²² Eide 2010: s 403 - 5

²³ Statistisk Sentralbyrå 2020

²⁴ Eide 2010: s 418

tall fra en samtidig kilde, og andre kilder har gitt andre tall på antall aviser. Disse tallene er derimot de mest helhetlige og fra det som ansees som den mest pålitelige kilden, og brukes dermed som hovedsakelig kildegrunnlag:

Dagbladet:	<i>Morgenbladet</i>	Aftenbladet	Aftenposten
1369 (645)	2063 (533)	1032 (245)	504 (274)

(Tallene i parentes er for hovedstaden) ²⁵

Den største og viktigste av dem var det konservative *Morgenbladet*; styrt av «direktøren for den offentlige mening»- Christian Friele.²⁶ Dette var en unionsvennlig og «paroleskapende» avis lest av hovedsakelig av samfunnets øvre sjikt.²⁷ Der avisen hadde startet som et opposisjonelt organ i 1819, skiftet det totalt kurs mot 1860-tallet, da den ekstremt skarpe og polemiske bergenseren Friele tok over som sjefsredaktør. Med hans syrlige og kvasse penn ble avisen en konservativ opinionsskaper som ikke bare debatterte, men også skapte politikere. Friele og hans avis hjalp tydelig konservative politikere som Frederik Stang og Anton Martin Schweigaard, to prominente politikere i samtiden, både opp og frem i det politiske systemet, og redaktørens ord var høyt aktet av likesinnede.²⁸ Å motarbeide venstrepolitikken og kjempe for konservative verdier var et personlig anliggende både for Friele selv og for hans riksdekkende avis.²⁹

Diametralt overfor *Morgenbladet* sto ofte både *Aftenbladet* og *Dagbladet*. *Aftenbladet* var i hovedsak sentrumsorientert, men dreide også mot venstre fra tid til annen og var målskive for talløse polemiske salver fra *Morgenbladets* redaksjon. Mye av grunnen til denne fiendtligheten kan tilbakeføres til at Bjørnson selv var redaktør i bladet i 1859–60, og det fantes mye ondt blod mellom de to velkjente samfunnsdebattantene Friele og Bjørnson. *Aftenbladet* mistet etter hvert sin plass i samfunnsdebatten da dets posisjon som sentrumsorgan ikke passet i et etter hver mer og mer polarisert Norge. Avisen ble stadig svekket, og var faktisk en av de få i Norge som støttet Preussen i den fransk-prøyssiske krig, en faktor som hjalp til å kompromittere avisens stilling videre.³⁰ *Dagbladet* derimot oppsto i hovedstaden så sent som 1869, med en sterkt venstreliberal linje som sitt fokus. De ønsket å «[...] tale folkefrihetens og nasjonalitetens sak - og med krav om årlige storting, [...] statsrådenes adgang til Stortinget og parlamentarisme.» På denne tiden var et slikt program svært radikalt og antagonismen mellom *Dagbladet* og *Morgenbladet* var gjensidig.³¹ Avisen angrep «det stangske system» med sin svenskvennlige politikk med skarpe penner og var svært fokusert på ønsket om reform og liberalisering i det norske demokratiet og statsstyret.

Til sist er det *Aftenposten* som må gjøres rede for. Denne avisen ble grunnlagt i 1860 og i hovedsak skapt av trykkeren Christian Schibsted for å være en billig avis for lekfolk og som kunne være et alternativ til den noe elitistiske pressen de foregående avisene sto for. Den ble en opinionsskaper og formidler for middelklassen og fokuserte på nyanserte reportasjer, og en «human og anstændig Tone» i motsetning til for eksempel *Morgenbladets* ramsalte polemikk og politiske innlegg.³² Årene før 1870 gikk derimot

²⁵ Ottosen, Røssland & Østbye 2012: s 70

²⁶ Eide 2010: s 400

²⁷ Ibid: s 404

²⁸ Ibid: s 404 - 5

²⁹ Ibid: s 404

³⁰ Ibid: s 408

³¹ Ibid: s 418-19

³² Ibid: s 406 - 7

bladet i retning mot venstre på lik linje med det kommende *Dagbladet* og *Aftenbladet* og hadde «meget til overs for de nye venstreideer».³³

2.3.2.3 Avisenes utseende og oppbygning:

Det rent fysiske utseende til disse avisene har mange likheter med dagens papiraviser, men også mange markante forskjeller. Avisene som brukes er som regel kun oppbygd av fire store sider. De to første inneholder hovedsakelig de innenrikske nyhetene og spalten «Kristiania» som ofte inneholder dagens redaksjonelle vinklinger og nyhetene fra utenlandske aviser og magasiner. Både på forsiden og side to inneholder avisene det som omtales som «kjellere», bokser på bunnen av sidene som inneholder sider fra diverse litteratur, som *Morgenbladet* inklusjon av Charles Dickens' *Edwin Drood* gjennom sommeren 1870.³⁴ Deretter mot slutten av side to og videre på side tre kommer faste notisspalter som «anmeldte reisende» og «Telegrammer – fra det Norske Telegrambureau» som kort formidler nettopp reisende og telegrammer som kommer og går. Siste side brutes til annonser. Å trykke illustrasjoner var noe som ikke var spesielt vanlig, men i Norge var *Verdens Gang* ett av de første til å begynne med slikt i 1868.³⁵ Sidenes design baseres på seks vertikale striper i *Morgenbladet* og *Aftenposten*, mens *Dagbladet* kun har fire. Disse stripene inneholder til tider en form for overskrift, men de er langt ifra dagens sensasjonsoverskrifter. Deretter kommer lange artikler skrevet på et akademisk og polemisk innviklet språk i datidens avisfont: gotisk skrift.³⁶ Artiklene er enten egenskrevne fra redaksjonen eller tatt fra «utenlandske blade» som engelske *Times* eller svenske *Aftonbladet*, og inneholdt mye informasjon, men sjeldent, om noensinne, en forfatter. De artiklene som diskuteres i denne oppgaven er hovedsakelig artikler fra «Kristiania-spalten» som vanligvis lå på første side eller begynnelsen av side to, eller redaksjonsartikler som alltid står på første side.

For å illustrere bedre er hele eksemplaret av *Morgenbladets* bilag mandag 25. juli 1870 vedlagt nedenfor, med forsiden og side 2 på side 8, og side 3 og 4 på side 9. Forsiden inneholder artikler om diverse innenriks som «Fra New-Zealand med et Engelsk Passagerskib». På den nederste fjerdedelen av siden er den omtalte «kjelleren» med en del av Charles Dickens' *Edwin Drood*. På den femte reolen av side 2 kommer spalten «Kristiania» som inneholder nytt fra utenlandske blader, og på første reol side 3 er spalten «Telegrammer fra det Norske Telegrambureau» som inneholder telegrammer fra diverse storbyer i Europa. Deretter domineres mesteparten av side 3 og alt av side 4 av småannonser av forskjellig sort, som for eksempel «Fredrikshalds Sømansskole», «Om Haarets Affald og tidlige Graaen» og «Skole for Bondepiger».

³³ Eide 2010: s 408

³⁴ Nøding 2010: s 349 - 58

³⁵ Ottosen, et al. 2012: s 56

³⁶ Ibid: s 57

Morgenbladet.

NB. 292

Mandag d. 25de Juli 1870.

52de Side.

Den blev først for sig selv, og det var en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, og det var en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig. Den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, og det var en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Særskilt af N. J. Jørgensen.
I den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig, var det en stor Begivenhed, som skete i den Tid, da den danske Regering havde besluttet at træde ind i den europæiske Krig.

Den 15de Juli 1870. [Text of the article continues, discussing various events and news items from the date.]

Holbørgs Zarige

... (Text describing Holbørg's Zarige)

Scitelligedretter

... (Text regarding Scitelligedretter)

Zitaterne

... (Text with quotations)

Royal

Royal Dansk ... (Text for Royal company)

Borgens

Borgens ... (Text for Borgens company)

Høer, Lørdag & Søn

Høer, Lørdag & Søn ... (Text for Høer, Lørdag & Søn)

Christiansi-Børgen

Christiansi-Børgen ... (Text for Christiansi-Børgen)

Skandinavisk

Skandinavisk ... (Text for Skandinavisk)

Thi Drammon

Thi Drammon ... (Text for Thi Drammon)

Haralds

Haralds ... (Text for Haralds)

Skandinavisk

Skandinavisk ... (Text for Skandinavisk)

Thi Drammon

Thi Drammon ... (Text for Thi Drammon)

Ny Elev-Kurs vid Alnarp

Ny Elev-Kurs vid Alnarp ... (Text for Ny Elev-Kurs vid Alnarp)

Glaskvater A. VOLLMANN.

Glaskvater A. VOLLMANN. ... (Text for Glaskvater A. VOLLMANN.)

Thi Amerikanske

Thi Amerikanske ... (Text for Thi Amerikanske)

Portner

Portner ... (Text for Portner)

Prima

Prima ... (Text for Prima)

Dansk Dry

Dansk Dry ... (Text for Dansk Dry)

Avisenes Dekning av den Fransk-Prøyssiske Krigen

3.1 Opptrapping og krigsutbrudd: 10. – 25. juli 1870

Selv i en tid der informasjonsflyten var hurtig og internasjonal, var opptrappingen til den fransk-prøyssiske krig en svært brå og uforventet affære. At saken om prins Leopold av Hohenzollerns kandidatur til den spanske tronen plutselig skulle bli en akutt politisk situasjon i Europa kom noe ut av det blå, spesielt etter at kandidaten etter råd fra den prøyssiske kong Vilhelm I hadde takket nei til tilbudet. Aviser og magasiner i andre nøytrale stater rapporterte i flere tilfeller ikke nevneverdig på saken og den senere opptrappingen i det heletatt, da det ble antatt at affæren kom til å få en hurtig slutt.³⁷ Saken ble rapportert som en ferdig og lukket affære også av de norske avisene, og den kollektive opplevelsen av at en europeisk katastrofe var avverget var den dominerende ordlyden. Samtidig er det tydelig at de forskjellige avisene setter søkelys på ulike aspekter, og tillegger varierende grad av skyld og negativ retorikk til de ulike aktørene.

I tiden mellom affæren i Ems og krigserklæringen den 19. juli diskuteres hendelsene med varierende grad av anklagende polemikk i norske medier. Onsdag 13. juli anklager *Aftenbladet* den franske toppledelsen bestående av keiser Louis Napoleon, statsminister Ollivier og utenriksminister Gramont for å være «krigshissere» og påpeker at den diplomatiske seieren kun kan være en pyrrhisk seier i det lengre løp.³⁸ Avisens senere prøyssisk-støttende linje er ganske tydelig allerede under denne tiden. Den prøyssiske kong Vilhelm karakteriseres i positive ordlag, og den franske diplomatikken som av mange ble sett på som en seier, blir tillagt en aggressiv karakter. I forhold til de andre avisenes dekning har *Aftenbladets* artikler den skarpeste ordlyden og den mest tydelige partiskheten.

Morgenbladet og *Aftenposten* legger seg på den andre siden av spekteret, og debatterer også hendelsene på en annen måte enn *Aftenbladet*. Her drøftes Leopolds kandidatur, den internasjonale politiske situasjonen det har skapt, i tillegg til hva det kan føre til. Blant disse avisene og som vi senere skal se, også hos *Dagbladet*, analyseres hendelsene i et større perspektiv. De mener at denne saken er en «ikke-sak» oppblåst av fransk indignasjon og at den følgende franske overreaksjonen er unødvendig.³⁹ Denne oppfattelsen er grunnet forståelsen av at den moderne demokratiske verden er ikke en dynastisk feide som denne en reell årsak for å få nasjoner til å gå til krig, da statsoverhodenes familiære koblinger ikke har særlig betydning lenger.

Den eneste avisen som i første omgang tar en nøytral stilling til hendelsene og senere også krigen er *Dagbladet*. Deres analyse av den diplomatiske feiden er også opplevelsen av en «ikke-sak», men med en mer nyansert forståelse for og refleksjon over hendelsenes betydning. Fokuset deres ligger i lengre tid enn *Morgenbladets* på Spania og dets forhold til krisen, og selv når krigserklæringen er gitt diskuterer de temaet i dette lyset. De spanske myndighetene må ha visst at valget av en tysk prins ville bli sett på med faretruende øyne av Frankrike, og at valget selv ville ført til borgerkrig?⁴⁰ Selv om både Frankrike og Preussen får kritikk for en unødvendig betent situasjon, diskuteres den franske reaksjonen på en interessant måte torsdag 14. juli:

³⁷ Martin 2003: s 46

³⁸ *Aftenbladet* 1870, 13.07: s 1, 15.07: s 1

³⁹ *Morgenbladet* 1870, 14.07: s 2

⁴⁰ *Dagbladet* 1870, 09.07: s 2, 14.07: s 1 - 2

«Om den franske Regjerings Optræden ved denne leilighed vil Dommen blive forskjellig. Nogle ville sige, at den har krænket Spaniens Ret til frit Kongevalg, og at den derhos er optraadt paa en saa heftig og voldsom Maade, at det for en væsentlig Del maatte have været tilskrevet den selv, om krig var blevet Følgen. Der vil fra mange Sider komme endog meget heftige Angreb. Andre ville dog bemærke, at en Nation selv i Udøvelsen af sine Rettigheter har internationale Forpligtelser, og at Frankrige i det fra gammel Tid anerkjente Ligevægtsprincip og i tidligere Begivenheter har hjemmel for sin paastand om, at den spanske Trone ikke maa beklædes aff en hohenzollern. De ville fremdeles anføre, hva allerede Ollivier har anført og som har vis sig at slaa til, at Europa vil respektere Frankrikes Villie, naar den bliver alvorlig og bestemt udtalt.»⁴¹

Her presenteres på mange måter de forskjellige synspunktene i saken ved dette tidspunkt: Frankrike har vært den aggressivt agerende parten. Men om indignasjonen er berettiget eller ikke, er diskutabelt.

Den 19. juli 1870 kommer den franske krigserklæringen mot Preussen og med den også nøytralitetserklæringene til de andre stormaktene og de diverse småstatene, de forenede rikene Sverige og Norge inkludert.⁴² På grunn av forhastede slutninger og store mengder rykter fra utenlandsk korrespondanse har dette allerede blitt meldt i de norske mediene, henholdsvis *Dagbladet* og *Aftenposten* lørdag 16. og *Morgenbladet* søndag 17. da denne avisen (som navnet tilsier) utga bladene sine om morgenen, og sannsynligvis ikke hadde fått de aktuelle telegrammene før utover dagen.

Selv om de forente rikers nøytralitet er klar, tar avisredaksjonene i forskjellig grad stilling til krigen, dens aktører og eventuelle virkninger basert på grunnlag som nasjonalitet og den europeiske maktbalansen - to fokuspunkter som skal drøftes grundig senere. *Aftenbladet* tar prøyssisk side i konflikten, av årsaker jeg på grunn av den pågående nasjonale helsesituasjonen dessverre ikke har hatt mulighet til å analysere. *Aftenposten* og *Morgenbladet* tar fransk side, og *Dagbladet* holder foreløpig en nøytral stilling til konflikten. Gjennom de neste ukene, fra rundt 25. juli til midten av august, skriver alle avisene større eller mindre redaksjonelle artikler om den kommende stridens symbolske og geopolitiske betydning, noe som også skal analyseres senere. Foreløpig er det kun hensiktsmessig å skildre hva de respektive avisene mener og hvordan dette formidles.

Som nevnt ser *Dagbladet* fortsatt på situasjonen med Spania i tankene, og karakteriserer i en ledende artikkel 25. juli den kommende konflikten rent diplomatisk som «[...] en spansk Thronfølgekrig, hvori spanien ikke deltager [...]».⁴³ I lys av informasjonen om den franske regjeringens ønske om konkrete forsikringer av Vilhelm I at «en hohenzoller aldri skulle bestige spaniens throne» og den generelle diplomatiske fadesen i Bad Ems, anser *Dagbladet* krigsutbruddet som betenkelig. Det er «Nationens Villie» å gå til krig etter de moralske nederlagene Frankrike som stormakt har vært utsatt for ved prøyssisk hånd de siste årene og dette er kun en beleilig «casus belli» – et påskudd for krig.⁴⁴ Argumentasjonen om at Frankrike kanskje har vært i overkant indignerte og krigshissende i den diplomatiske krisen speiles også i *Aftenposten* og *Morgenbladet*, men med et annet resultat og en annen forståelse av hendelsenes konsekvenser. De to

⁴¹ *Dagbladet* 1870, 14.07: s 2

⁴² *Dagbladet* 1870, 26.07: s 2

⁴³ *Dagbladet* 1870, 25.07: s 1

⁴⁴ *Dagbladet* 1870, 16.07: s 1 - 2

avisene støtter begge Frankrike, og anser de forløpende handlingene som aggressive men forståelige, konkretisert i *Morgenbladets* linje:

«[...] det har været Draaben, som har bragt Bægeret til at flyde over. Hele det Fond af Bitterhed og Had og Skam, som Preussens Optræden i de sidste 4–5 Aar har samlet hos Franskmændene, søger nu at skaffe sig Luft, og [...] man vanskelig kan lade seg nøye med mindre end en Krig eller Preussens Ydmygelse.»⁴⁵

Generelt sett kan en tyde et eklektisk, men oversiktlig bilde av de norske avisenes dekning av denne fasen av krigen. Ut ifra den senere historieskrivingens utforskede sannheter kan man også si at informasjonsflyten og avisenes generelle dekning er av en svært variert, kritisk og nøyaktig karakter. Den diplomatiske affæren om det hohenzollerske kandidatur og de påfølgende politiske intrigene og påskuddene diskuteres og kritiseres på mange måter, og det føres en aktiv kildekritikk til de diverse opplysningene.⁴⁶ Totalt framlegges saken av alle som en høyst unødvendig krangel mellom Europas to klare stormakter, men at det burde bli med en diplomatisk krangel, og en krig på kontinentet gagnar ikke noen av partene. Ved utbruddet av krigen setter alle avisene seg i en klar posisjon i forhold til hvilken part de støtter eller - som i *Dagbladets* tilfelle - hvorfor de er nøytrale. Selv om de opplever årsaken som usaklig ansees konflikten på mange måter som uunngåelig på grunn av de tidligere hendelsene i den europeiske politikken, og at dette vil være det definerende slaget om det europeiske hegemoniet i tiden fremover, en forståelse mange andre på kontinentet også hadde.⁴⁷ I samtidens ordelag var det ikke bare Frankrike og Preussen som nå skulle til kamp, men nasjonene selv, og *Morgenbladet* skildrer for eksempel den 21. juli de oppopperende kreftene som moderne sportssider ville skildret en fotballkamp, med å måle opp kreftene på hver side forså å vurdere deres stridsevne nøye.⁴⁸ For massene var «scenen satt» for de to isolerte europeiske stormaktene, med det «kosmopolitanske» Frankrike mot det «nasjonens strebende» Preussen.⁴⁹ Hva avisene mente disse to sto for, og hva det kommende konflikten betød for Norge i samtiden kommer jeg tilbake til.

3.2 Krigenes hovedfase - franske tap og ideologiske valg: 25. juli – 25. august 1870

Når mobiliseringen og krigsinnsatsen har begynt er alle avisene spente på når de første trefningene vil komme. Samtidig evaluerer de tyske statene og Frankrikes mobilisering og krigsforberedelse i varierende grad. Selv om de to krigene Preussen igangsatte mot Danmark og Østerrike i 1864 og 1866 var relativt korte affærer, forventes det nå en lengre krig, da de to maktene begge er ansett for å være Europas militære tyngdepunkter. Det meste av informasjonen avisene forholder seg til kommer fra forskjellige franske og tyske aviser, men med en betydelig supplering av engelske *Times*. Ellers brukes også artikler fra diverse europeiske stater for å få inntrykk av reaksjonene og forholdene til krigen innad i disse områdene, som eksempelvis det østerrikske *Neue Freie Presse* og danske *Berlingske Tidene*. Den internasjonale informasjonsflyten kom i hovedsak gjennom de mange europeiske telegrambyråene, der linjen fra Berlin var en spesielt viktig kilde de fleste telegrammer gikk gjennom. De franske bladene kom til Norge som post på skip, som dampskipet «Ganger Rolf» – et fartøy det refereres til i

⁴⁵ *Morgenbladet* 1870, 16.07: s 2

⁴⁶ *Morgenbladet* 1870, 19.07: s 2

⁴⁷ Barber 2014: s 335

⁴⁸ *Morgenbladet* 1870, 21.07: s 2 - 3

⁴⁹ *Dagbladet* 1870, 25.07: s 1

mange av bladene.⁵⁰ Om dette er årsaken til at avisene hovedsakelig trykker artikler direkte fra fransk presse og ikke i nærheten like mange tyske er ikke godt å si, men det kan være en årsak. Allikevel kan avisene som nevnt krediteres med en dekkende og ofte nyansert utenriksjournalistikk, med tanke på midlene de disponerte og den innfløkte informasjonsflyten de opplevde, da opplysningene de mottok ofte var motstridende og utydelige.

Gjennom de første to ukene i forkant av de første trefningene ved Saarbrücken og Wissembourg henholdsvis tirsdag 2. og torsdag 4. august, skrives det hovedsakelig artikler om de forskjellige storpolitiske omstendighetene rundt krigen som eksempelvis Danmark og Belgias usikre nøytralitet eller mulige utfall og hvorfor. En mer «jordnær» skrivning om de forskjellige armeers posisjoner og offiserskorps er fokuset, og det skrives generelt få egne innlegg om temaet, spesielt i *Dagbladet*. Dette kan muligens tillegges at avisen var etablert året før, og ikke hadde den samme journalistiske tyngden eller forbindelsene til å gjøre et slikt omfattende arbeid. Det mønsteret en kan se i *Aftenposten* og *Morgenbladets* større dekning i denne fasen er nasjonal-antagonistisk og romantisk skildring av de utfoldende hendelsene, der de viser en tydelig støtte for den franske nasjon. Samtidig viser de en urokkelig tro på Frankrike som krigsnasjon og deres uunngåelige seier. En kontinuerlig skildring av alle de «teknologiske vidunder» som den nye Chassepot-riflen og en proto-mitraljøse kjent som en «kuglesprøite» legges frem som klare militære fordeler for den franske hær, og med denne nasjonens krigsmot og edle karakteristikk over den tyske nasjonens, ansees seieren som nesten sikker.⁵¹

I krigens hovedfase mellom 1. august og 1. september, hvor utfallet av krigen fortsatt var uvisst, fortsetter hovedsakelig den «jordnære» journalistikken med en veldig detaljorientert krigskorrespondanse med mange artikler tatt spesielt fra *Times'* journalister på «krigsskueplassen». Repeterende artikler om de franske nederlagene ved henholdsvis Wörth, Spicheren, Wissembourg, Vionville og senere Gravelotte mellom 4. og 18. august blir stadig trykket med ny informasjon eller opplysninger fra andre hold, med en tydelig vektlegging på antatte tapstall og sannsynlige strategier for de forskjellige armeene. Valget av denne typen dekning beskriver *Morgenbladet* slik:

«Vi finder en sørgelig Tilfredstillelse i Haabet om, at Pressen vil blive et Redskab i en af de største Tjenester, som der nogensinde har været gjort Menneskeligheden, ved at hjælpe Verden til at faa Indsigt i disse Krigens rædsomme forhold. [...] Verden i almindelighed har læst Telegrammerne, glædet sig over Seierne, og skjænket de Faldne ligesaa megen Hæder som de Gjenlevende. De store Bevægelser, som Krigen vækker tillive, de ædle Egenskaber, den fremløkker, dens blændende Held og store Resultater har kastet en illusorisk Glans over alle dens detaljer. Dens Enkeltheder er bleven opslugte af dens Pomp og Stas. Pressen bidrager, som vi haaber, daglig til at berigtige denne falske Maade at se Sagen paa ved i hvert Hjerte at indskjerpe Sandheden, hele Sandheden, om en blodig Krig. [...] *Vi kan neppe tænke os en høiere Pligt end saaledes at forjage den mest gigatiske og grusomme af alle Illusjoner, og lade Verden se Krigen saadan, som den virkelig er.*»⁵² (Min kursiv)

Avisen viser at den er selvbevisst over sin rolle som meningsskaper og idéformidler i den norske offentligheten, men man kan også argumentere for at redaksjonens polemiske

⁵⁰ Morgenbladet 1870, 14.08: s 1

⁵¹ Morgenbladet 1870, 30.07: s 2, Aftenposten 1870, 03.08: s 1 - 2

⁵² Morgenbladet 1870, 06.09: s 2

valg i denne artikkelen har en sammenheng med at Frankrike ser ut til å tape krigen. *Morgenbladet* hadde så langt i krigen vist en klar fransk-vennlig linje og et ønske om svensk-norsk nøytralitet, og en presisering av krigens grusomhet kan ha hatt en ønsket avskrekkende effekt på leserbasen. At den fransk-prøyssiske krigen skapte en kraftig økning i den norske interessen for nyheter var nok også gode insentiver for å fortsette den spennende og realistiske krigskorrespondansen, da denne interessen må ha økt salgstallene og investert lesernes interesse i de spesifikke avisene.⁵³ Avisene kan ha sett sitt snitt å bruke de aktuelle hendelsene for å konsolidere sin egen posisjon i samfunnet. Ved midten av august sender *Morgenbladet* også en korrespondent til Paris for å følge hendelsene i byen og den dramatiske politiske situasjonen som foregår.⁵⁴ Skildringer av korrespondentens reise gjennom Frankrike og hans evaluering av situasjonen blir trykket i brevform, men hvem denne utsendte personen er eller hvor mye av informasjonen som gis som er sann eller selvopplevd er usikkert. Informasjonsnivået og detaljene i korrespondansen er ofte svært høyt, og personen må ha vært av solid sosial rang for å ha fått tilgang til en slik type førstehåndsberetninger. Muligheten for at opplevelsene, eller også personen, kun er fiktive og tatt fra diverse blader og journaler, kan det også tas høyde for, da det er vanskelig å vite hvor samtidens aviser lot grensen gå mellom reell nyhetsformidling og egen agenda kan være vanskelig å spore.

I perioden etter de tre franske tapene ved Wörth, Spicheren og Wissembourg i den første uken av august skjer det en forandring i *Dagbladets* dekning av krigen: Avisa velger tydelig en side i konflikten samtidig som de begynner å trykke egenskrevne artikler og synspunkt om krigstemaet i mye større grad enn før. Der *Morgenbladet* og *Aftenposten* fra starten av viste en sterk fransk støtte var *Dagbladet* som nevnt nøytralt, med ytringer som: «vi have stor Agtelse for de symathier som gjøre seg gjældende [i denne krig], og vide, at der ofte er mere Sandhed i en uklar Sympathi en i selv den klareste Tanke» den 25. juli.⁵⁵ Nå skifter de derimot fra denne linjen til en ekstremt franskstøttende linje, uten at dette skiftet er forklart i særlig grad. Av de utvalgte avisene er *Dagbladet* den mest nasjonalistisk retoriske og er kanskje mest unyanserte i sin språkbruk, etter deres veldig drøftende stilling før krigens utbrudd. Hva dette skiftet kom av er vanskelig å forklare, men at krigen hadde en veldig interesse i Norge er sikkert, og at en franskstøttende innstilling var populært blant befolkningen vet vi. I *Norsk Presses Historie* hevdes det eksempelvis at *Aftenbladets* prøysservennlige stilling svekket avisens legitimitet og popularitet gjennom krigen og påfølgende i ettertiden.⁵⁶ *Dagbladet* selv legger en redaksjonell linje en nesten kan karakterisere som naiv eller idealistisk i sin eksplisitte anti-prøyssiske og franskstøttende agenda, både når det gjelder kildekritikk og argumentasjon for deres standpunkt.

Selv om krigens resultat i de fleste øyne fortsatt er åpen, har både *Morgenbladet* og *Aftenposten* en noe mer nyansert og realistisk dekning. I *Dagbladet* fremstilles det at franske tropper har tapt tre slag nesten som positivt, og at Paris forberedes for beleiring nevnes ikke i retorikken, men at de sloss på eget territorium er en bra ting da dette gir en «hjemmefordel». Ved å ikke la slagene stå i syd-Tyskland gir dette en bedre politisk posisjon når Preussen er slått og Frankrike vil utøve sin innflytelse i de sydtyske områdene. Samtidig argumenterer de for at en lang krig i Frankrike vil ødelegge den prøyssiske økonomien, da majoriteten av landets arbeidskraft er borte. Ironisk nok

⁵³ Eide 2010: s 409

⁵⁴ *Morgenbladet* 1870, 25.08: s 1

⁵⁵ *Dagbladet* 1870, 25.07: s 1

⁵⁶ Eide 2010: s 408

trykkes en artikkel som konkretiserer avisens standpunkt torsdag 18. august, samme dag som Frankrike taper krigens største slag ved Gravelotte, og igjen dagen før de får beretningene om det avgjørende tapet ved Sedan 1. september.

«thi vor vanskeligt det end kan være [...] å komme til et Standpunkt, saa er dog den naturlige sympathi for Franskændene ligesaa stor og almindelig som Uvillien mod alt, hvad preussisk er.»⁵⁷

«Naar vi i Modsætning til flere andre Blade ikke kunne gaa ind paa at betragte Frankriges Stilling som noget nær fortvivlet, saa ligger dette [...] i at vi finde det rimeligt, at de franske Generaler søgte at forvandle den fra Preussernes Side med overmægtige Kræfter foretagne offensive Bevægelse til en Beleiringskrig. Preussens Armeorganisasjon er saa byrdefuld, at det kun for en kort Tid kan utholde Krigen, og intet kan være mere skikket til at uthale end Beleiring av Fæstninger. Vi ere derfor tilbøielig til at tro, at der er sørget for en ordentlig Forsyning af Fæstningerne [...]»⁵⁸

Igjen avfeies også all negativ informasjon angående den franske krigsinnsatsen som oppspinn og hysteri. At det keiserlige ministerium ble avsatt blir lagt fram som en villig og enhetlig handling for å få inn mer «energi», og avisen ser fram mot «en Glædesdag [...] når fienden er slått ut av landet».⁵⁹ Samme torsdag som *Dagbladet* konkretiserer sitt standpunkt har *Morgenbladet* tilfeldigvis en liten notis på andre side om hvordan «en skaare Smaagutter [...] drage opp Karljohansgade syngende [...] 'Marsellasen' og stansede op udenfor den franske Konsul og raabde 'Leve Frankrige' og 'Ned med Preussen' o.s.v», samt en annen notis som beskriver hvordan en mobb i Kristiania gikk utover en gruppe prøyssere som feiret i sin hage, med «Piben» og «raab» før politiet stanset opptøyene.⁶⁰ Av den lille informasjonen en får om norsk befolknings reaksjon til krigen samt den nevnte svekkelsen til *Aftenbladet* under konflikten er det nok grunnlag for å si at det lå en hovedsakelig fransk støtte til grunn i befolkningen. Allikevel må det poengteres at det fantes prøyssisk støtte i befolkningen, som for eksempel Herr Andersen fra Fredrikshald som nektet en gruppe musikanter å spille «Marseillaisen» selv om de fleste av byens innbyggere jo «ønsker at det maa lykkes Frankrige at binde Seieren til sine Faner».⁶¹ *Morgenbladet* begynner i motsetning til *Dagbladet* å innse den sannheten, som også den senere historieskrivingen kom til å konkludere med. Frankrikes militære og politiske ledelse har vært krigshissige, alt for selvsikre og helt uforberedt på oppgaven de sto foran. Utskiftningene i generalstaben og den generelle militære situasjonen beskrives som «et mindre godt tegn» og «betenkelig», og ordlyden av deres utenlandske artikler reflekterer deres syn på saken.⁶²

3.3 Krigens ende – republikanisme og resignasjon: 25. august 1870 – 3. februar 1871

Når den siste franske hovedstyrken kapitulerer og keiseren tas til fange etter et massivt nederlag ved Sedan 1. september, er krigens utfall for allmuen klart. Nyhetene om slaget bruker noen dager på å nå ut og med det forsvinner på mange måter den til nå så svært aktive krigskorrespondansen i de norske avisene ganske fort. Allikevel er de forskjellige redaksjonenes respons svært variert den første tiden etter slaget. *Morgenbladet*

⁵⁷ *Dagbladet* 1870, 18.08: s 2

⁵⁸ *Dagbladet* 1870, 02.09: s 2

⁵⁹ *Dagbladet* 1870, 02.09: s 2

⁶⁰ *Morgenbladet* 1870, 18.08: s 3

⁶¹ *Dagbladet* 1870, 25.08: s 3

⁶² *Morgenbladet* 1870, 11.08: s 1 – 2, 13.08: s 1 - 2

fortsetter sin mer nyanserte dekning og stiller spørsmål til den nyopprettede franske republikkens legitimitet i verdenspolitikken og om krigen nå fortsetter.⁶³ I den svinnende dekningen kritiseres hovedsakelig republikken som statsform og det alluderes til et «sosialistisk anarki» og «den europæiske Friheds Aftenrøde» i en artikkel fra *Berlingske Tidene*.⁶⁴ Når våpenhvilen endelig signeres 28. januar 1871 har krigen på mange måter blitt forvist til et «baksete» med noen notiser om små trefninger mellom provisoriske styrker og den tyske hæren, og artikkelen selv havner bak en hel forside dedikert til å kritisere Bjørnstjerne Bjørnsons dikt «Arnljot Gelline», som beskrives som «uforståelig».⁶⁵

Hvordan *Aftenposten* reagerte på den franske kapitulasjonen ved Sedan og opprettelsen av en republikk er umulig å si, da det ikke finnes noen spor av publikasjon av denne avisen i september 1870. *Dagbladet* viser derimot gjennom denne perioden virkelig sitt sanne jeg i deres redaksjonelle artikler. Allerede den 1. september, før opplysninger om Sedan har nådd omverdenen, begynner avisen å diskutere «de republikanske dyder» som den franske befolkningens håp i den svært omfattende redaksjonsartikkelen «Folkevæpning», som skal drøftes mer senere. Med et republikansk håp tent spinner *Dagbladet* på en sterkt nasjonaldemokratisk og republikansk retorikk som fortsatt er like ideologisk og naiv som før. Når nyhetene om Sedan endelig når redaksjonen gir de hendelsen særs lite spalteplass i forhold til hva denne nyheten betyr. Om dette var et intensjonelt valg er ikke godt å si, men avisen bruker resten av krigskorrespondansen til å fortsatt hevde hvordan Preussen kommer til å tape krigen, spesielt nå som franskmennene er samlet under republikken og ikke «det svake imperiets fane».⁶⁶ Etter kun et par setninger om denne katastrofen begynner de faktisk neste avsnitt med «Vi have i intet Øieblik under Krigen følt os i den Grad opfordrede til at advare imod at tillægge en indtruffen Begivenhed overdreven Betydning».⁶⁷ Deretter fortsetter avisen med fler og fler republikanske vinklinger, og påpeker at republikanisme er «smittsomt» og siteres:

«[...] og naar man der proklamerer den gamle Trehed; 'Frihed, Lighed og Folkenes Broderskab', hvad kan der saa ske i det af Smerte fortvivlede Tyskland, der allerede i 1848 har vist sig modtagelig for de radikale Ideer?

Man bæven for denne Tid, som fødes i Blod og døbes i Ild ; man har en Følelse af, at Bunden svigter. Hvor store og aldeles uventede Ting er der ikke skeet siden Begyndelsen af Juli Maaned? Hvis Tingene vedblive at skyde den samme raske Fart, hvormeget kan der ikke da være skeet inden Aarets Udgang?»⁶⁸

Når freden undertegnes i slutten av januar er det ikke «Arnljot Gelline» eller «Om Politiken i Kina» som tar forsiden i denne avisen, men stadig dekning av krigen og fredsforhandlingene utenfor Paris. Konflikten følges fortsatt med vigør, og innen freden er undertegnet har *Dagbladet* rettet et polemisk speil mot de norske styresmaktene og «det Stangske system» som får sterk kritikk.⁶⁹ Totalt sett er det i denne perioden en kan se den største og tydeligste splittelsen i de norske avisenes dekning av saken, og på mange

⁶³ Morgenbladet 1870, 04.09: s 1 – 2, 10.09: s 2

⁶⁴ Morgenbladet 1870, 15.09: s 2

⁶⁵ Morgenbladet 1871, 31.01: s 1 – 2, 01.02: s 2

⁶⁶ Dagbladet 1870, 01.09: s 1

⁶⁷ Dagbladet 1870, 03.09: s 1

⁶⁸ Dagbladet 1870, 06.09: s 1

⁶⁹ Dagbladet 1871, 01.02: s 1

måter skinner deres agenda gjennom. *Dagbladet* fortsetter med en ideologisk ladet retorikk angående konflikten etter en veldig nøytral og reservert dekning ved konflikten begynnelsen. *Morgenbladet* derimot viser seg som det konservative og nyanserte motbildet til denne dekningen, og de to avisene har på mange måter diametralt forskjellige redaksjonelle linjer i bunn. Samtidig er det flere synspunkter de to partiske avisene tar opp og kommer til enighet om gjennom krigen, selv om deres analyse av hvordan dette skjer, og redaksjonenes underliggende motiver kan variere veldig. Det er disse som skal drøftes i denne oppgavens neste segment.

Franske soldater med en «Kuglespøite»

Keiser Louis Napoleon III

Illustrert på forsiden av *Verdens Gang*⁷⁰ (Hentet fra NB.no)

⁷⁰ *Verdens Gang* 1870, 24.08: s 1, 07.09: s 1

Analyse: Avisenes Representasjon av Norsk Selvforståelse og Politisk Samtid i Lys av den Fransk-Prøyssiske Krig

4.1.1 Direkte og internasjonal politisk fremstilling i avisene

Selv om den fransk-prøyssiske krigen i moderne historieskriving kobles til de direkte og indirekte årsakene til de større verdenspolitiske hendelsene senere som første verdenskrig og den generelle «konkurransen» som utviklet seg mellom stormaktene i tiden etter 1870, var krigen i seg selv også et monumentalt dreipunkt som ble et hett emne for debatt i samtidens Europa. Ikke bare debatten om egne nasjoners stilling til krigen og grunnlagene for denne stillingen var på agendaen, men også en samtidig forståelse av at krigen virkelig kunne rokke ved de internasjonale fundamentene den vestlige verden var bygd på. Krigen og de nøytrale statenes valg ble diskutert og satirisert i diverse aviser og magasiner, og i motsetning til i Norge var de ulike sidene i saken oftere representert andre steder.⁷¹ Det er mulig dette tematiske mangfoldet kun skyldes en bredere og mer nyansert presse i «stormaktlandene» er mulig, men det er også tydelig at de som en helhet så på konflikten på en annen måte enn de norske avisene. I artikkelen «Satirical Journals and Neutrality in the Franco-Prussian War» tar William Webster, som tittelen sier, for seg de satiriske bladenes dekning av krigen. Av stater han ser på er det de to krigførende, samt Storbritannia og Østerrike-Ungarns presse som analyseres. Selv om disse artiklene hovedsakelig er satiriske og de norske avisene som analyseres ikke er det, er inklusjonen hensiktsmessig da det kan vise at dette var en debatt som foregikk over flere arenaer og på mange forskjellige måter i Europa, og ikke kun i den sedvanlige nyhetspressen. En karakteristikk som forener de nøytrale maktene og Norge-Sveriges presser er ønsket om å forbli nøytrale for enhver pris.⁷² Samtidig skiller grunnlaget seg naturligvis mellom de større statenes stormaktpolitiske forståelse og Norges oppfatning av ikke bare de forente riker, men Norden som helhet, som en svak spiller i den europeiske maktpolitikken.⁷³ Britisk presse maler begge parter som like gode eller onde, og østerriksk presse er klar over sin egen politiske ustabilitet og er samtidig bitre etter krigen i 1866.⁷⁴ Etersom krigen utvikler seg poengterer både *Dagbladet* og *Morgenbladet* at de forente rikers militærmakt ikke har mulighet til å påvirke den europeiske kampen på noe som helst måte. Temaet om en opprustning i Sverige og Norge for en aktivt væpnet nøytralitet er noe som hovedsakelig blir diskutert i svenske aviser og unngått i norske. Dette tar *Aftenposten* opp med å presisere at de anser det som sitt ansvar å diskutere denne saken samfunnet, og at de selv er for en opprustning og væpnet nøytralitet både for sikkerhet og for å utfylle sin unionsplikt.⁷⁵

4.1.2 Avisenes ideologiske relevans

Selv om den rent realpolitiske siden av norsk involvering i den fransk-prøyssiske krigen ikke var den mest polariserende eller diskutabile tematikken under denne perioden, kan derimot de utvalgte avisenes ideologiske og overordnede forståelse av krigen og dens betydning være mer interessant å se på. «Stormaktene» hadde en større realpolitisk mulighet til å involvere seg enn Norge-Sverige, men hva avisene mente krigen representerte var forholdsvis lik i de fleste land. Med tanke på at avisene i 1870 ikke kun

⁷¹ Martin 2003: s 48 - 50

⁷² Webster 2015: s 326 - 332

⁷³ *Morgenbladet* 1870, 07.08: s 1

⁷⁴ Webster 2015: s 328 - 331

⁷⁵ *Aftenposten* 1870, 04.08: s 1

var nyhetsformidlere, men også paroleskapende og idealistiske, både i Norges politiske landskap og blant befolkningen generelt, kan en tilsi de en viss egenskap til å skape det Benedict Anderson kaller «imagined communities», eller et felles kollektivt minne eller bevissthet som skapes av at samfunnet får en felles forståelse gjennom å lese og snakke om de samme tingene på samme språk.⁷⁶ Samtidig vet vi at den fransk-prøyssiske krigen skapte en økning i befolkningens nyhetsinteresse og konsum.⁷⁷ Legger en disse to momentene sammen, kan syntesen tilsi at de store avisenes redaksjonelle valg angående denne krigen, og framstillingen av de opponerende sidene og hva de sto for, kan ha hatt en påvirkning på hvordan befolkningen anså aktørene og verdiene de symboliserte som demokrati, globalisering og nasjonalisme, samt at avisene kan ha brukt hendelsene for å spre sitt eget politiske budskap i forhold til dette.

For å drøfte denne tematikken og hvordan krigen fikk nasjonen til å «se seg selv i speilet» skal jeg analysere et par artikler i *Dagbladet* og *Morgenbladet*, samt noen notiser i *Aftenposten* analyseres. Gjennom den tidsperioden som denne oppgaven gjennomgår skriver ikke avisene mange artikler om hvorfor de velger den posisjonen de gjør, i stedet trykkes hovedsakelig den kontinuerlige korrespondansen «fra krigsskuepladsen» eller «valpladsen». *Dagbladets* syn kommer hovedsakelig gjennom små artikler og notiser, mens *Morgenbladet* utgir den redaksjonelle artikkelen «Paa hvilken Side ere vore Sympathier i Krigen mellem Frankrige og Preussen?» som trykkes på forsiden over to numre den 7. og 9. august, samt en artikkel fra svenske *Dagl. Alleh.* 31. juli som på mange måter illustrerer den samme forståelsen med en svensk vinkling. Det er gjennom disse artiklene avisenes forståelse av norsk politikk og nasjonal selvforståelse i lys av den fransk-prøyssiske krigen skal drøftes.

4.2 «Paa hvilken Side ere vore Sympathier?»

I artikkelen «Paa hvilken Side ere vore Sympathier i Krigen mellem Frankrige og Preussen?» forklares *Morgenbladets* stilling grundig, og begrunnes likeså. De anser det spanske kongevalget og alle omstendigheter rundt dette som likegyldig og at de konkrete politiske anskuelsene rundt dette valget har lite å si for Norge.⁷⁸ Det krigen derimot representerer er «[...] Magternes Ligevegt, hvem der skal spille mester i Europa og om der skal være nogen Folkeræt eller ikke».⁷⁹ I motsetning til krigsårsakene selv, er denne begrunnelsen av stor betydning da «vor hele Selvstændighed mere, end vi gjerne ville være ved, beror på de store Staters Magtstilling».⁸⁰ *Morgenbladet* forstår at Norge og Sverige ikke har muligheter til å motstå stormaktene, og at nasjonens videre eksistens i hovedsak ligger i deres vold. For å forklare avisens valg av sympati i krigen begrunnes det med at på en måte anses den tyske nasjonen som en av Norges likeste, med en betydelig kulturell gjensidighet og påvirkning: Nord-Tyskland var ikke bare den protestantiske kirkes krybbe, men deres kunst, kultur og vitenskap er kanskje den beste i Europa og absolutt nærmere det norske enn Frankrike.⁸¹ Men *Morgenbladet* setter ikke nasjonalisme, religion og genealogi i første rekke. Deres realpolitiske forståelse av verdenspolitikken og den geopolitiske situasjonen tilsier at dette ikke er nok, samtidig som store deler av den norske eliten i denne samtiden jobber for å finne og utvikle «det

⁷⁶ Smith 2010, s 86

⁷⁷ Eide 2010, s 409

⁷⁸ *Morgenbladet* 1870, 07.08: s 1

⁷⁹ *Ibid*: s 1

⁸⁰ *Ibid*: s 1

⁸¹ *Ibid*: s 1

norske» i tråd med samtidens nasjonale strømninger.⁸² Hovedargumentet er at den «hensynsløse» og «kortsynte» politikken Preussen bedriver for å samle alt tysk under sine faner ikke kan fortsette og samtidig holde Norge trygt da Skandinavia kan være det neste på listen over ønskede innlemmelser.

En korrespondent fra Leipzig til svenske *Aftonbladet* utdyper 25. august denne forståelsen. Skribenten påpeker mange dyder ved den tyske nasjon, som «sparsomhed» og «økonomiske omtanke», men mener at dette også har skapt en «vindesyge» som gjør alt og alle en kan koble til noen form for germansk eller tysk historie til «ferndeutsche».⁸³ Bare ved å se til Preussens anneksjon av Schleswig og Holstein i 1866 og deres ønske etter mer, mener *Morgenbladet* at Norge aldri kan være trygt mens denne politikken fortsetter. Avisens støtte er dermed hovedsakelig anti-prøyssisk på grunn av Preussens nasjonale retorikk og behov for erobringer. De ser dermed heller ei noen grunn til å ønske Frankrike en definitiv seier da denne nasjonen ikke er mye bedre, men rent geografisk ligger de lenger vekk og vil ikke være en reell trussel i første omgang. At begge nasjonene beholder sin nåværende stilling i den internasjonale maktbalansen ansees for det beste da denne maktbalansen er det eneste som holder små stater unna de stores grep. Avisen er slik svært sympatisk ovenfor Danmark, og uttrykker en solidaritet og et ønske om et sterkt Skandinavia. Samtidig kritiserer *Morgenbladet* skandinavismen, en ideologi om et nasjonalt forent Norden i tråd med Kalmarunionen, som hadde vært svært populær på midten av 1800-tallet. Selv om de er for et sterkt Skandinavia side om side, er dette igjen begrunnet av det realpolitiske syn om at den politiske situasjonen i Norden må være slik, forklart av avisen med at et Norden med stater på hver sin side i en større europeisk konflikt vil være årsak til krig innad seg selv.⁸⁴ En sympati for den danske sak er hovedsakelig å ønske et fritt, enig og selvstendig Skandinavia for Norges egen sikkerhet og de internasjonale tendensene må komme i andre rekke.

Dagbladet startet derimot som nevnt i en nøytral stilling mellom de to oppopperende partene. Avisens karakterisering av krigen på dette tidspunktet kommer hovedsakelig til syne i en redaksjonsartikkel 25. juli 1870, før opinionen deres markant tar parti med Frankrike, men antageligvis av andre årsaker enn *Morgenbladets* realpolitiske vinkling. De anser krigen som en «racekrig», der de to oppopperende «racer» sloss om det europeiske hegemoniet og om hvilken «streben» fokuset i Europa skal ligge på.⁸⁵ Det «kosmopoliske» Frankrike representerer «demokratiets streben» og Tyskland det «nasjonale streben».⁸⁶ *Dagbladet* anser dette ideologiske hegemoniet det kjempes om som:

«[...] thy det er Ideerne, de store Retninger, som beherske selv vore mest snusfornuftige Medborgere, og man kan gjerne sige, at den til enhver Tid gjeldende Hovedretning behersker en Mand i samme Grad, som Snusfornuftens Skylapper hindrer han fra at indtage et Standpunkt, som er saa høit, at han kan se over de Omkringstaaendes høie Hatte»⁸⁷

⁸² Myhre 2015, s 225 - 26

⁸³ *Morgenbladet* 1870, 26.08: s 1

⁸⁴ *Morgenbladet* 1870, 09.08: s 1

⁸⁵ *Dagbladet* 1870, 25.07: s 1

⁸⁶ *Dagbladet* 1870, 25.07: s 1

⁸⁷ *Dagbladet* 1870, 25.07: s 1

Dagbladet analyserer konflikten i et klart mer ideologisk og nasjonalistisk narrativt perspektiv enn deres opponenter *Morgenbladet*. At Tyskland har fått en felles nasjonal streben de kan forenes under og muligheten til å «indre seg etter sin Villie» er noe de unner nasjonen, selv med en viss reservasjon.⁸⁸ Er Preussen og Tysklands interesser de samme? Og er sverdets vei den rette for å samle dem? Avisen stiller spørsmål ved om en nasjon består på grunn av bajonetten, var den da egentlig klar for å samles? Samtidig anser de de to idéer, demokratiet og nasjonaliteten, som to sammenvevde og gjensidig påvirkende krefter i tråd med avisens nasjonaldemokratiske prinsipp, og de regner kun de to statens eventuelle seier over den andre som hvilken som vil ta føringen over den andre. Mot midten av august velger avisen derimot side, et valg de aldri helt forklarer. En kan argumentere for at de som et nasjonaldemokratiske og liberalt blad både så de generelle strømningene i befolkningen og hvordan krigen utviklet seg, og hva en prøyssisk seier kunne bety for Norge og Europa: makthegemoni og Norge som vasallstat, eller verre: innlemmelse i et tysk rike. Den 25. august, på dagen en måned etter avisens nøytralitetserklæring, trykker *Dagbladet* diktet «Haab for Frankrige», et dikt som kan gi en pekepinn på avisens valg og forståelse av situasjonen:

«Jo, Folkeretten kan ei evig krænkes,
Det er en Tanke med en mægtig Trøst,
Og naar den fordrer, at en Voldsmand lænkes,
Da lægger Gud sin Røst i Folkets Røst
Skal Frankrigs Fane og med Skarn bestænkes,
Fra Kilden, som har Danmarks overøst?
Skal den ei brydes, Røverborgens Mur?
Jo: 'le soldat français avance toujours I'»⁸⁹

Avisens fokus på de to nasjoners tvekamp og «streben» ser ut til å bli satt i annen rekke etter de franske tapene i krigen. Det ser ut som redaksjonen på mange måter får den samme forståelse av situasjonen som *Morgenbladet*, med å i hovedsak frykte Preussen som en ekspansjonistisk og aggressiv stat ingen småstater bør støtte, med fare for egen suverenitet. Folkeretten – de mellomstatlige avtalene og den europeiske maktbalansen kan ikke «evig krænkes» og avisen ser også Frankrike som den viktigste garantisten for en internasjonal politikk som fortsetter denne linjen. Samtidig ser avisen sitt snitt til å bruke konflikten til å promotere sin egen nasjonalistiske, demokratiske og noen ganger republikanske agenda i sin polemikk i både diktet og senere aviser. Både i de overnevnte artiklene samt artikkelen «Folkevæpning» den 1. september, samme dag som Frankrike taper det avgjørende slaget ved Sedan, tillegger avisen nasjonaldemokratiets og framskrittets dyder til den franske krigsinnsatsen.⁹⁰ Deres tro på at Frankrike fortsatt kan snu krigslykken med en ny republikansk ånd og folkevæpning, to ting som for så vidt skjedde kort tid etter artikkelens publikasjon da provisoriske hærer prøvde å slå tilbake mot de prøyssiske styrkene. *Dagbladets* forståelse er klar; «Gud lægger sin Røst i Folkets Røst». Både det franske imperiet, stående hærer og den generelle «fyrstepolitikken» blir kritisert som unødvendige politiske enheter som kun ødelegger for lekfolk og nasjonen selv. Selv om det aldri skrives eksplisitt om Norge som en republikk, er syntesen av avisens polemikk og artikkelfokus fortsatt tydelig. Når først en republikansk vending ser sannsynlig ut i Frankrike ser *Dagbladet* sitt snitt til å legge frem artikler som samsvarer

⁸⁸ *Dagbladet* 1870, 25.07: s 1

⁸⁹ *Dagbladet* 1870, 25.08: s 1

⁹⁰ *Dagbladet* 1870, 01.09: s 1

med deres parole for nasjonalismen, folkestyre og parlamentarismen som de proklamerte året før. Folkestyre, nasjonaldemokrati og den væpnede makten i folkets hender er det en fransk republikk kan stå for, og *Dagbladet* er ikke redd for å alludere til Norges egne forhold. Der *Morgenbladet* anser en republikk som illegitim og svak, ser *Dagbladet* dette som en galvaniserende kreasjon som både kan slå tilbake «en Voldsmann» og forsvare folkeretten og demokratiet. *Dagbladets* støtte baseres både på forståelsen av Preussen som en klar trussel mot Norges fortsatte eksistens, men har også en politisk og nasjonaldemokratisk sympati for Frankrike når de innser hva som er i ferd med å skje i landets politiske struktur og, de kommenterer ønskende: «hvormeget kan der ikke da være skeet inden Aarets Udgang?»⁹¹ Etter undertegnelsen av våpenhvilen siteres en forsideartikkel tirsdag 31. januar 1871:

«[...] og uidentvivi har man med sundt Blik mærket sig hvad den [krigen] lærer os med Hensyn til vore egne Forhold. Man har ikke været blind for, at vore Tilstande i en og anden Retning ere brøstfældige og trænge til at udbedres, før Samfundets Kræfter sættes paa en alvorligere Prøve. Tidsbegivenhederne indeholde et Varsko mod at betro sig til et Vanegjænger eller en Konservatisme, der glemmer sit Maal og Med.»⁹²

Dagbladets mening er klar: Konservatisme og vanegjengeri kan ikke stå imot de kreftene samfunnet og verden nå står ovenfor, og reform er nødvendig for å være klar for den fremtiden som møter Norge.

4.3 Analytisk konklusjon

Sammenlagt kan en etter hvert se mange likheter ved *Morgenbladet* og *Dagbladets* valg av sympati og holdninger til krigen og dens innvirkning på Norge. Begge er tydelig anti-prøyssiske på grunn av deres forståelse av denne staten som en trussel for småstatenes eksistens. Deres analyse av Norge-Sverige som en liten enhet med en tilnærmet ikke-eksisterende rolle i den europeiske storpolitikken er sammenfallende, og diskursen rundt krigen blir hovedsakelig en ideologisk debatt mellom en demokratisk nasjonalisme og en konservativ realpolitisk holdning. Samtidig støtter begge Frankrike, men her kommer de to sidenes ideologiske og politiske linje til syne. *Morgenbladet* forstår krigen i et klart mer realpolitisk perspektiv. Begge nasjonene har anlegg for en ekspansjonistisk politikk som kan annektere småstatene rundt seg, men tysk og skandinavisk kultur er såpass like at Preussen kan anse de nordiske nasjonene som «ferndeutsche», fjerntyske nasjoner som kan inkorporeres i det tyske storriket, og blir dermed den absolutt største trusselen. Avisen fører en realistisk og «jordnær» journalistisk linje til krigen: Den påpeker for eksempel diverse økonomiske insentiver konflikten kan legge til grunn for i Norge, som en økt eksport av fisk til Frankrike, og ser ikke krigen like klart ideologisk som *Dagbladet*.⁹³ *Dagbladets* forståelse av hendelsene og deres journalistikk er i mye større grad basert på et filosofisk standpunkt basert i avisens redaksjonelle prinsipper. Først er den tyske nasjonens samling likestilt med Frankrikes politiske prinsipper om likevekt og folkeretten, men ettersom krigen gikk imot Frankrike og avisen sannsynligvis ser hva konsekvensene av dette kan bli, tar de en sterk anti-prøyssisk linje sammenlagt med en støtte for den republikanske siden i Frankrike. Deres retorikk er i større grad patosfiksert, og alluderer både til republikkens storhet og folkefriheten og nasjonalitetenes betydning for samfunnet og fremtiden. De to avisenes dekning av den fransk-prøyssiske krigen kan

⁹¹ *Dagbladet* 1870, 06.09: s 1

⁹² *Dagbladet* 1871, 31.01: s 1

⁹³ *Morgenbladet* 1870, 16.08: s 1

sies å speile deres respektive plasser i samtidens Norge. *Morgenbladet*, som det etablerte og styresmaktenes støttespiller, sympatiserer med Frankrike fordi staten representerer akkurat dette: Det etablerte systemet som samtidens styresmakter i Norge forholdt seg til. Avisen ser på de realpolitiske mulighetene og virkningene krigen vil og kanskje ikke vil ha på Norge-Sverige, og forholder seg i hovedsak kun til de i sin journalistikk. *Dagbladet* støtter først Frankrike når de ser de politiske innvirkningene hendelsene i krigen kan påvirke. Deres nasjonaldemokratiske linje og opposisjon til det etablerte «Stangske system» i Norge passer godt til den republikanske vendingen i Frankrike, med folkevæpning, bredere stemmerett og en politikk ikke kun basert på fyrsters vilje.

Avslutning

5.1 Konkluderende refleksjon

Problemstillingen for denne oppgaven var å se på hvordan forskjellige norske aviser portretterte den fransk-prøyssiske krigen og hva denne fremstillingen kunne si om norsk selvforståelse i samtiden. Gjennom å lese samtlige bilag av *Morgenbladet* og *Dagbladet* samt de delene av *Aftenposten* og *Aftenbladet* som er tilgjengelige fra perioden 10. juli til 15. september 1870 og slutten av januar 1871 har jeg ønsket å få en oversikt og forståelse av diskursene avisene inngikk i. Hvordan ble krigen konkret portrettert? Hvilke sider, fokusvalg og nyanser dominerer de forskjellige avisenes reportasjer om denne enorme hendelsen i europeisk historie? I Norge anno 1870 hadde både den politiske interessen og nyhetsinteressen vokst kraftig, og det journalistiske og politiske spekteret hadde virkelig begynt å dele seg. Denne utviklingen sees også tydelig i avisenes dekning av den fransk-prøyssiske krigen, en konflikt som fikk enorm oppmerksomhet av både den norske befolkningen og pressen selv. De to avisene det fokuseres mest på, *Dagbladet* og *Morgenbladet*, hadde mange likhetstrekk ved sin dekning av krigen. Den fremstilles ikke bare som en strid mellom to militære stormakter, men en kamp mellom nasjonene i seg selv. Begge dekker saken fra begynnelsen med stor intensitet og interesse, og bruker et stort register av utenlandske aviser, telegrammer og opplysninger for å både skape en dekkende og variert fremstilling av ikke bare hendelsene i seg selv, men også den internasjonale politiske reaksjonen. Blader som østerrikske *Neue Freie Presse*, danske *Berlingske Tidene* og bayerske *Augsburger Allgemeine Zeitung* er noen av mange internasjonale aviser som brukes for å skildre den europeiske arenas reaksjoner og hendelser. Denne dekningen har et sterkt fokus på beretninger og skildringer om militære hendelser, men utdypes også på en filosofisk og drøftende måte. Etter hvert støtter de to avisene også Frankrike av det som først ser ut som samme grunnlag, men ved en dypere analyse ser en at deres forståelse av hendelsene og deres virkning fortsatt er forskjellige.

Morgenbladet var en sterkt konservativ avis som støttet det etablerte «stangske system» og embetsmannsstaten, og fungerte samtidig ofte som opinionsdanner i samfunnet. Denne linjen reflekteres tydelig i avisens filosofiske og drøftende artikler rundt krigen og dens betydning. De ser på hendelsene på kontinentet hovedsakelig i et realpolitisk perspektiv, med forståelsen av de forente riker Norge og Sverige som en svak enhet i stormaktenes vold. Å opprettholde det systemet og balansen som dominerer Europa er vitalt for landets interesser, og valget å sympatisere med Frankrike er hovedsakelig fordi de ansees som det minste av to onder da Preussen ligger nærmest Skandinavia. Det nasjonalistiske og nasjonaldemokratiske tankegodset som ligger til grunne for *Morgenbladets* opposisjon vekter ikke like tungt i deres forståelse, og ideologi som skandinavismen kritiseres. At den tyske nasjonen og den norske er svært like, og at tysk

historie, kunst og kultur er de som tidligere og fortsatt påvirker vår egen mest, er ikke nok for å overbevise *Morgenbladet*. Dette budskapet farger derimot tydelig *Dagbladets* forståelse av hendelsene i større grad. De verdsetter den tyske «nasjonale streben» like mye som det franske «demokratiets streben» og ønsker ikke å ta side. Selv om de ikke opplyser hvorfor de velger å støtte Frankrike, har jeg konkludert med at dette valget sannsynligvis var sammensatt. Både kunnskapen at *Aftenbladet* mistet mye legitimitet i samtiden ved sin stekt prøysservennlige linje samt at avisen selv skjønnte hva en Prøyssisk seier kunne tilsi for Norge. Danmarks skjebne i 1864 ble ansett som en skummel realitet for de forente riker, og måtte unngås for enhver pris. Tydeligst kommer allikevel *Dagbladets* sterke politiske linje frem når verden skjønner at en fransk republikk er i anmarsj. Deres radikale sosialdemokratiske og nasjonalistiske linje passer klart til den ideologien republikken representerer, og selv om avisen sjeldent skriver det rett ut er syntesen av deres gjennomgående poeng relativt tydelig. Fyrstepolitikk og konservativisme er ikke fremtiden, og det er nasjonen og folket som burde stå i sentrum.

Totalt kan det sies at denne analysen av et knippe norske avisers dekning av den fransk-prøyssiske krigen gir et svært sammensatt svar. De diskursene og verdisynene de diametralt forskjellige avisene inngår i farger på mange måter deres dekning av saken. Hvilke sider av saken de poengterer, og polemikken de bruker for å gjøre det gjenspeiler en partiskhet til det divergerende samfunnet Norge er på vei til å bli i 1870. Samtidig kan en argumentere for at et samfunn og en nasjon skapes og opprettholdes gjennom dens individers kollektive forståelse av den, og denne igjen skapes gjennom de trykte mediene som aviser og bøker. Dermed kan en si at avisenes dekning av saken både var med å forme nasjonen. Samtidig viser det et glimt av hva Norge var både som nasjon og stat under denne tiden, men deres fokus på saker som nasjonalisme, realpolitikk, skandinavisme og både positive og pessimistiske fremtidshåp viser også tidvis glimt av den fremtiden Norge skulle oppleve. Om ikke akkurat slik *Morgenbladet* eller *Dagbladet* trodde den skulle bli under den fransk-prøyssiske krigen.

Kilder og Litteratur

6.1 Litteratur:

Barber, C. (2014). The "Revolution" of the Franco-Prussian War: The Aftermath in Western Europe. *Australian Journal of Politics & History*, 60(3), 334-345. Hentet fra:

https://bibsyst-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/1ljdegk/TN_wj10.1111/ajph.12061

Berge, K.L., Eide, M., Gundersen, T.R., Høyer, S., Johansen, T.A., Nøding, A., Ottosen, R., Sande, Ø., Storsveen, O.A. (2010). *Norsk presses historie : 1-4 (1660-2010) : B. 1 : En samfunnsmakt blir til : 1660-1880* (Vol. B. 1). Oslo: Universitetsforl.

Martin, M. (2003). Conflictual Imaginaries: Victorian Illustrated Periodicals and the Franco-Prussian War (1870-71). *Victorian Periodicals Review*, 36(1), 41-58. Hentet fra:

https://bibsyst-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/1ljdegk/TN_jstor_archive_520083909

Myhre, J. (2015). *Norsk historie 1814-1905 : å byggje ein stat og skape ein nasjon* (2. utg. ed., Vol. B. 3). Oslo: Samlaget.

Ottosen, R., Østbye, H., & Røssland, L. (2012). *Norsk pressehistorie* (2. utg. ed., Samlagets bøker for høgare utdanning). Oslo: Samlaget.

Palmer, R., Colton, J., & Kramer, L. (2014). *A history of Europe in the modern world* (11th ed.). New York: McGraw-Hill Education.

Ryymin, T. (2018) Å Arbeide med Tekstanalyse. I Melve, L., & Ryymin, T. (Red). *Historikerens arbeidsmåter*. (s 44-69) Oslo: Universitetsforl.

Smith, A. (2010). *Nationalism : Theory, ideology, history* (2nd ed., [rev., updated]. ed., Key concepts). Cambridge: Polity.

Stråth, B., Sejersted, F., & Hovland, E. (2005). *Union og demokrati : Dei sameinte rika Noreg-Sverige 1814-1905* (Vol. D. 1). Oslo: Pax.

Webster, W. (2015). SATIRICAL JOURNALS AND NEUTRALITY IN THE FRANCO-PRUSSIAN WAR. *Modern Language Review*, 110(2), 317-338. Hentet fra: https://bibsyst-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/1ljdegk/TN_jstor_csp10.5699/modelan_grevi.110.2.0317

Wetzel, D. (2001). *A duel of giants : Bismarck, Napoleon III, and the origins of the Franco-Prussian War*. Madison, Wis: University of Wisconsin Press.

6.2.1 Kilder

Alt hentet fra nasjonalbiblioteket.no/nb.no.

Lenke: <https://www.nb.no/search?mediatype=aviser>

Aftenbladet 1870, 13.07: s 1

Aftenbladet 1870, 15.07: s 1

Aftenposten 1870, 03.08: s 1 – 2
Aftenposten 1870, 04.08: s 1

Dagbladet 1870, 14.07: s 1 – 2
Dagbladet 1870, 16.07: s 1 – 2
Dagbladet 1870, 09.07: s 2
Dagbladet 1870, 14.07: s 2
Dagbladet 1870, 25.07: s 1
Dagbladet 1870, 25.07: s 1
Dagbladet 1870, 25.07: s 1
Dagbladet 1870, 25.07: s 1
Dagbladet 1870, 25.07: s 1
Dagbladet 1870, 25.07: s 1
Dagbladet 1870, 25.07: s 1
Dagbladet 1870, 26.07: s 2
Dagbladet 1870, 18.08: s 2
Dagbladet 1870, 25.08: s 1
Dagbladet 1870, 25.08: s 3
Dagbladet 1870, 01.09: s 1
Dagbladet 1870, 01.09: s 1
Dagbladet 1870, 02.09: s 2
Dagbladet 1870, 02.09: s 2
Dagbladet 1870, 03.09: s 1
Dagbladet 1870, 06.09: s 1
Dagbladet 1870, 06.09: s 1

Dagbladet 1871, 31.01: s 1
Dagbladet 1871, 01.02: s 1

Morgenbladet 1870, 04.09: s 1 – 2
Morgenbladet 1870, 11.08: s 1 – 2
Morgenbladet 1870, 13.08: s 1 - 2
Morgenbladet 1870, 21.07: s 2 - 3
Morgenbladet 1870, 14.07: s 2
Morgenbladet 1870, 16.07: s 2
Morgenbladet 1870, 19.07: s 2
Morgenbladet 1870, 30.07: s 2
Morgenbladet 1870, 07.08: s 1
Morgenbladet 1870, 07.08: s 1
Morgenbladet 1870, 07.08: s 1
Morgenbladet 1870, 07.08: s 1
Morgenbladet 1870, 09.08: s 1
Morgenbladet 1870, 14.08: s 1
Morgenbladet 1870, 16.08: s 1
Morgenbladet 1870, 18.08: s 3
Morgenbladet 1870, 25.08: s 1
Morgenbladet 1870, 26.08: s 1
Morgenbladet 1870, 06.09: s 2
Morgenbladet 1870, 10.09: s 2
Morgenbladet 1870, 15.09: s 2

Morgenbladet 1871, 31.01: s 1 – 2

Morgenbladet 1871, 01.02: s 2

6.2.2 Illustrasjoner

Morgenbladet avis: Morgenbladet 1870, 25.07: s 1 – 4. Hentet fra:

<https://www.nb.no/items/ad9e59323424730eeb911a8c9c8c218e?page=0>

Leopold av Hohenzollern-Sigmaringen: Verdens Gang 1870, 03.08: s 1. Hentet fra:

<https://www.nb.no/items/6d7f827f9e88b8a0e7a2623793812a62>

Kart over «Krigsskuepladsen»: Verdens Gang 1870, 17.08: s 1. Hentet fra:

<https://www.nb.no/items/8849ffaae9b3d218f752f26a64b5b059>

«Kuglesprøyten»: Verdens Gang 1870, 24.08: s 1. Hentet fra:

<https://www.nb.no/items/bc09f047fa6eff4b84c89ad51713f337>

Keiser Louis Napoleon III: Verdens Gang 1870, 07.09: s 1. Hentet fra:

<https://www.nb.no/items/32c0dd429a32226a319f615572954710?page=0>

